

DISEMINAREA INFORMAȚIILOR ÎN ROMÂNIA COMUNISTĂ

DANIEL I. IONICĂ*

Abstract. *It is widely believed that censorship played a vital role during the early stages of the establishment of the communist system in motivating and ensuring its long-term existence. Repressive state by excellence, the totalitarian communist state paid great attention to censorship and institutions were entrusted with this task. The main institution in charge of information dissemination in Communist Romania was the infamous General Directorate of Press and Prints, an import of the successful model of the Soviet Glavit.*

Keywords: *Communist Romania, censorship, General Directorate of Press and Prints, methods.*

Studiu de caz: Metode de lucru ale Direcției Generale a Presei și Tipăriturilor (1949-1952)

Articolul de față reprezintă o noutate în studiul comunismului românesc prin abordarea inedită asupra procesului de diseminare a informațiilor în România, și anume printr-o prismă instituțională a principalului organ al cenzurii de la noi din țară — Direcția Generală a Presei și Tipăriturilor.

Textul prezent se concentrează pe mecanismele cenzurii efectuate de către DGPT după o scurtă prezentare instituțională a acestui veritabil „Minister al Adevărului” autohton. O mare parte a articolului se bazează pe cercetările în fondurile Arhivelor Naționale Istorice Centrale, fond Comitetul pentru Presă și Tipărituri și fond Ministerul Artelor și Informațiilor reprezentând informații inedite în literatura de specialitate de la noi din țară. Articolul va aborda perioada de început a Direcției Generale a Presei și Tipăriturilor și anume principalele episoade înscrise între 1949 și 1956, cea mai nefastă pentru cultura și valorile românești supuse unei transformări forțate de către teroarea ce căpăta forme instituționale în umbra comisarilor sovietici.

---

* Doctorand Facultatea de Științe Politice Universitatea din București anul I; E-mail: ionica.daniel@fspub.unibuc.ro.

Considerații teoretice

Cenzura reprezintă suprimarea libertății de exprimare și a formelor de comunicare ce pot fi considerate periculoase, inacceptabile sau de nedorit de către marea parte a populației și exercitată de către un Guvern, mass-media sau alt mecanism de control.¹

După impunerea modelului politic sovietic în statele din Estul Europei, cenzura de Stat a exercitat un control strict mai ales în primul deceniu de la cimentarea puterii comuniste. În Uniunea Sovietică, în perioada stalinistă, cenzura a căpătat cele mai înfricoșătoare proporții și metode operaționale abuzive și inumane. Ca exemplu, buletinele meteorologice erau modificate în cazul în care temperatura trecea sau scădea peste pragul înscris în condițiile derulării muncii.

Niciun sistem totalitar nu poate afirma despre sine că îi controlează pe deplin pe cei aflați sub autoritatea sa dacă nu le controlează acestora și modul de a vorbi, de a scrie, într-un cuvânt, de a gândi. Dacă lucrurile nu ar sta astfel, un atare regim n-ar avea prea multe șanse să supraviețuiască. Este și părerea lui Mihai Coman: „Supravegherea tuturor și, prin ea, controlarea actelor de comunicare, reprezintă un ingredient al menținerii la putere”². Dar cenzura nu este caracteristică doar unui sistem opresiv. Se întâlnește adesea și în țări cu regimuri democratice: „Apărută pe scena evoluției sociale odată cu organismul statal ce exercită ceea ce se cheamă, într-un cuvânt, Puterea, cenzura a cunoscut, în timp, intensități și forme multiple, dovedindu-se indispensabilă până și funcționării societăților democratice și chiar celor contemporane”³.

Cenzura, la modul general, îndeplinește mai multe funcții, între care Bogdan Ficeac o identifică pe cea mai importantă fiind „crearea unei noi elite potrivit unui canon ideologic stabilit de suveran”⁴. Subsumată acestei funcții, o alta este „netezirea traseului mesajului propagandistic, pe lângă limitarea dreptului la informare și a libertății de exprimare”⁵.

Practicile asociate cenzurii se manifestă îndeosebi în momentele de criză economică, momente în care Puterea se simte legitimată să raționalizeze consumurile, ceea ce duce, de fiecare dată la distribuții preferențiale, inechitabile de materii prime și tehnologie; sub aparența echilibrului, cei obediți sunt favorizați întotdeauna.

Instituțional vorbind, în România, până la apariția Direcției Generale a Presei și Tipăriturilor la mijlocul anului 1949 cenzura a fost preluată de mai multe organe:

- Între august 1944 și august 1946 tipărirea, importul și răspândirea publicațiilor, prezentarea spectacolelor de teatru, a filmelor, funcționarea stațiilor de TFF, Poștă, Telegraf și Telefon erau reglementate de către Comisia Aliată de Control reprezentată de Înalțul Comandament Aliat Sovietic. Cenzorii experimentați ai

¹ Piotr Wierzbicki, *Structura minciunii*, București, Editura Nemira, 1996, p. 24.

² Mihai Coman în Marian Petcu, *Puterea și cultura — o istorie a cenzurii*, Iași, Ed. Polirom, 1999, p. 7.

³ Marin Radu Mocanu, *Cenzura comunistă*, București, Ed. Albatros, 2001, p. 7.

⁴ Bogdan Ficeac, *Cenzura comunistă și formarea omului nou*, București, Ed. Nemira, 1999, p. 13.

⁵ Marian Petcu, *Cenzura în spațiul cultural românesc*, București, Editura Comunicare.ro, 2005, p. 15.

Glavitului erau ajutați de angajați de la Direcția Culturală ce funcționa pe lângă Ministerul Propagandei.

- Din august 1945, s-au delegat din atribuțiile Comandamentului Sovietic către nou înființata Uniune a Sindicatelor de Artiști, Scriitori, Ziariști constituită la București, atribuții ce se limitau la condamnarea tuturor formelor de cultură occidentală. Al doilea Congres al USASZ din octombrie 1945 marchează debutul „realismului socialist“ ca dogmă în creația artistică și în jurnalism.

- Între 1946 și 1948 atribuțiunile au fost preluate de Serviciul Aplicării Armistițiului și apoi de Serviciul Defascizării, ambele sub supravegherea Ministerului Propagandei

- După adoptarea Constituției din aprilie 1948 Ministerul Propagandei este schimbat în Ministerul Artelor și Informațiilor.

- Între iunie 1948 și mai 1949 atribuțiile de mai sus sunt transferate către nou înființatele Direcția Presei, Direcția Literară și Direcția Regională conduse de Mihai Novicov, George Ivașcu și Alexandru Ștefănescu.

Direcția Generală a Presei și Tipăriturilor

Diseminarea informațiilor de către Stat nu a apărut în România odată cu pătrunderea în țară a Armatei Roșii, dar, *spre deosebire de formele și manifestările ei cunoscute de secole, noua cenzură implementată de consilierii sovietici nu se ocupa atât de „corectarea“ ideologică a creației artistice, cât de (re)educarea minților umane, manipularea tuturor informațiilor asimilate de un public (în cazul de față un popor) sau emise de artiști, savanți sau jurnaliști*⁶.

Direcția Generală a Presei și Tipăriturilor, organul cel mai reprezentativ al cenzurii comuniste din România, copiat după modelul de succes al Glavitului sovietic ia formă instituțională concretă în urma decretului 214 din mai 1949, funcția de director revenindu-i unui comunist ilegalist Dumitrescu Vasile pentru ca mai apoi acesta să fie înlocuit cu Iosif Ardeleanu, care a deținut această funcție până aproape de data desființării DGPT. Direcția Generală a Presei și Tipăriturilor era subordonată ierarhic Consiliului de Miniștri al R.P.R. și ideologic Secției de Agitație și Propagandă a Comitetului Central al P.C.R. Aici se făceau legile privind diseminarea informației, se decidea ce și cine trebuie interzis, se dădeau ordine pentru întreaga țară, aici se recruta personalul și se educa corespunzător pentru a controla diverse domenii social-artistice.

Direcția Generală a Presei și Tipăriturilor era compusă din șase Servicii separate, fiecare cu rolul său în evoluția ulterioară a cenzurii în România. Astfel, aceasta era compusă din Serviciul Secretariat și Buletin Oficial, Serviciul autorizării și evidenței presei și tipăriturilor, Serviciul presei și tipăriturilor din țară, Serviciul presei și tipăriturilor străine, Serviciul autorizării cărții, Serviciul controlului cărții. Inițial sediul Direcției Generale a Presei și Tipăriturilor a fost pe strada

⁶ Liliana Cobobca, „Culisele cenzurii comuniste“, în revista *Asymetria*, versiunea online pe <http://www.asymetria.org/modules.php?name=News&file=article&sid=563> accesat la data de 07.06.2012.

Brezoianu lângă gradina Cișmigiu, urmând ca principalele secții ale DGPT să funcționeze în cadrul Casei Scânteii după ce aceasta a fost dată în folosință în 1956.

La începutul lui 1950 instituția Direcției Generale a Presei și Tipăriturilor număra 111 persoane încadrate în cele șase Servicii și 27 de persoane încadrate la „Personal cu Atribuții Speciale“, deși numeroase acte emise ulterior semnalau numărul insuficient al angajaților.

Din notele emise de către Direcția Generală a Presei și Tipăriturilor observăm că serviciul de cenzură și control din provincie era cel mai defectuos în ceea ce privește personalul calificat în primii doi ani de funcționare a acestei instituții. În situația de la începutul anului 1950 remarcăm lipsa personalului în unele orașe din țară, lucru ce făcea imposibilă desfășurarea activității cenzurii la nivel local. Acest fapt a fost compensat de deplasările cenzorilor de la București în primă fază. Pentru ocuparea locurilor vacante se cerea organizației județene a Partidului să se facă propuneri, acestea urmând a fi confirmate de către Comitetul Central.

„În provincie: În cele 15 orașe în care apar ziare cotidiene, avem un număr de 12 cenzori numai în 10 orașe. Necesarul în cenzori pe localități este următorul:⁷

În orașele de mai sus sunt necesari 36 de cenzori, în prezent nu avem decât 12 din care 2 necorespunzători. Rezultă deci că avem nevoie de încă 26 de cenzori.“⁸

Pe lângă orașele din provincie care aveau secții de cenzură funcționale în ciuda lipsei personalului calificat, în materialul arhivistic am remarcat deseori insuficiența lectorilor în special în orașele mai mici, unde deseori era nevoie de deplasarea cenzorilor de la București sau centrele urbane din apropiere.

Pe tot parcursul anului 1950 și prima jumătate a anului 1951 în rapoartele emise de Direcția Generală a Presei și Tipăriturilor găsim numeroase procese-verbale către secțiile de cenzură din provincie, indicând lipsurile Direcției, datorate fie personalului insuficient fie lipsei de cenzori competenți. Spre exemplu într-o notă⁹ către Consilieratul Cultural Județean Romanați-Caracal, Direcția Generală a Presei și Tipăriturilor cere propuneri cât mai urgente pentru un post de lector, deoarece milițianul din localitate a ordonat aruncarea cărților nedifuzabile în Olt, nerespectând protocolul de epurare înscris în regulamente.

Mecanismele cenzurii din cadrul Direcției Generale a Presei și Tipăriturilor

Fiecare material care este propus să apară în paginile vreunei publicații este atent verificat. În afară de faptul că informației i se aduceau completări cu un vădit caracter propagandistic, experiența sovietică trebuie să își facă prezența simțită și în cel mai mic detaliu. Textele nu trebuiau să conțină nicio greșeală, zona sensibilă fiind numele conducătorilor și citatele din aceștia. Cei care îndemneau la excese ideologice erau chiar liderii partidului. Printr-o serie de articole și studii

⁷ Arhivele Naționale Istorice Centrale, fond Comitetul pentru Presă și Tipărituri, dosar nr. 14/1950 f. 82.

⁸ *Ibidem*, f. 83.

⁹ Arhivele Naționale Istorice Centrale, fond Comitetul pentru Presă și Tipărituri, dosar nr. 57/1951, p. 47.

stimulative, tânărul ziarist este inițiat în lupta împotriva oricăror devieri de la principiul materialismului dialectic. Pentru ca eficiența aparatului de cenzură să crească, pe un fond menținut propagandistic, este controlată școlarizarea, pregătirea și formarea viitorilor constructori ai socialismului. Școala de partid A.A. Jdanov, iar apoi Universitatea Ștefan Gheorghiu erau cele care scoteau ca pe bandă poli-trucii atât de necesari dezvoltării propice noului sistem. Agreeți sunt și ziaristii care lucraseră în redacțiile din perioada ilegalității ori în alte structuri comuniste anterioare. Astfel, orice formă a unei posibile opoziții intelectuale în presa românească era imposibilă.

Prin intermediul instituțiilor și a oamenilor cu atribuții specifice are loc un control riguros a tot ceea ce se publică, având drept de publicare numai autorii acceptați de regim, adică cei care au drept de semnătură. Ca urmare, un manuscris este supus mai întâi cenzurii autorului, adică autocenzurii, acesta evaluând posibilitatea de publicare a creației sale în funcție de atingerea priorităților tematice stabilite de către partid. În cadrul editurii, manuscrisul este citit și verificat ideologic de către redactorul de carte, care modifică sau elimină idei sau imagini artistice care pot da naștere la interpretări sau confuzii. În evaluarea unui manuscris de multe ori se apelează la colaboratori-referenți externi pentru verificarea ideologică a acestuia, redactorul editurii scăpând astfel de responsabilitatea integrală privind eventualele probleme de publicare a unui manuscris¹⁰.

Realismul socialist era singurul care putea fi folosit ca metodă de creație. Unică și oficială era doar *ideea sovietică, care stătea la baza a tot ce este bun, drept și cinstit în această lume*.¹¹ În concepțiile partidului așa trebuia să arate societatea de mâine, având ca actor principal omul de tip nou. Pe parcursul acestor ani de sovietizare masivă, sistemul educativ comunist se folosea de mijloace dintre cele mai diverse în *formarea unei conștiințe socialiste sănătoase*¹². De exemplu, până în anul 1949 s-au tipărit în România 1.175 de titluri de carte sovietică, în tiraje ce atingeau un total de 13.319.000, numai în anul 1952 lucrările lui Lenin și Stalin atingând un tiraj de 7.500.000 exemplare. În același timp literatura națională se valorifica selectiv, evaluată pe principii ideologice și nu rareori ignorată în beneficiul creației din alte țări comuniste, fără altă calitate în afara celei de a fi fost marxist leninistă¹³.

Directivele partidului urmau însă o așa-zisă cale democratică, legală. Legile erau însă propuse, votate și apoi promulgate de același foruri decizionale, care aveau ca unic scop protejarea cuceririlor socialiste. După fiecare hotărâre emisă apărea și un raport din partea Direcției Generale a Presei și Tipăriturilor în care erau combătute succesiv diverse elemente ale reacțiunii. Acest raport genera o nouă hotărâre care încerca să încadreze legal noile abateri.

¹⁰ Viorel Nistor, „Aspecte ale cenzurii comuniste în proza românească postbelică“, în *Studia Ephemerides*, nr. 1/2009.

¹¹ Jean-Francois Soulet, *Istoria comparată a statelor comuniste, din 1945 până în zilele noastre*, Iași, Editura Polirom, 1998, p. 57.

¹² *Ibidem*, p. 60.

¹³ Marian Petcu, *Puterea și cultura — o istorie a cenzurii*, Iași, Ed. Polirom, 1999, p. 171.

În teritoriu situația devenise și mai complexă. Serviciul Presei Raionale și Regionale asigura cenzura tuturor publicațiilor care apăreau în provincie. Controlând și coordonând media regională, acest serviciu întocmea regulat studii și lucrări de analiză asupra carenței presei de provincie.¹⁴

Pe parcursul anilor, serviciul a cunoscut o dezvoltare amplă, datorită, în primul rând, vigilenței de partid. Dacă operativitatea acestuia lăsa mai mult de dorit în anul 1950, când activitatea îi era redusă doar la o muncă de scriptologie, la începutul anului 1951, serviciul capătă noi valențe și atribuții. *În perioada februarie-aprilie 1951 au fost citite după apariție 1.683 ziare. Cu această ocazie au fost sesizate 1.517 greșeli politice și de tipar.*¹⁵

Începând cu anul 1951 munca cenzurii provinciale s-a îmbunătățit. Printr-o operativitate maximă, s-a reușit identificarea și controlarea problemelor ivite. Directivele Direcției Generale ordonau însă scrupulozitate în studierea ziarelor și specializarea treptată privind problematica fragilă a politicii externe.

Pentru fiecare ziar din provincie se întocmea un raport, ce viza tangențele acestuia cu preparativele ideologice și doctrinare sovietice. Paralel erau întocmite comentarii și autocritici privind lipsuri în pregătirea ideologică. Sunt raportate chiar și *note de greșeli*. Acestea purtau indicativul secret și ilustrau convingător greșelile apărute în ziarele locale.

Așadar în perioada septembrie 1949 – ianuarie 1950 au fost efectuate 1.411 cenzuri și corecturi, repartizate astfel¹⁶:

- „Adevărul“ / 527
- „Universul“ / 352
- „România Liberă“ / 121
- „Viața Sindicală“ / 97
- „Frontul Plugarilor“ / 91
- „Viața Capitalei“ / 65
- „Scânteia Tineretului“ / 59
- „Sportul Popular“ / 40
- „Glasul Armatei“ / 39
- „Scânteia“ / 21

„Adevărul“ se desprinde ca fiind cotidianul cu cele mai multe cenzuri, căci în redacția ziarului se mai păstrau încă reminiscențe imperialiste¹⁷. Articolele erau, de obicei, cenzurate în întregime deoarece foloseau surse anglo-americane. În alte cazuri se punea accent pe interpretări, probleme ortografice, evenimente politice, personaje interzise etc.

În luna ianuarie au fost efectuate, în general, 212 cenzuri și corecturi. În totalul șpalturilor cenzurate sunt trecute cenzurile efectuate conform dispozițiilor primite.¹⁸

¹⁴ *Ibidem*, p. 172.

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ Arhivele Naționale Istorice Centrale, fond Comitetul pentru Presă și Tipărituri, dosar nr. 1/1950, f. 24.

¹⁷ Ștefan Rădulescu-Zoner, Daniela Bușe, Beatrice Marinescu, *Instaurarea totalitarismului în România*, București, Ed. Cavalioti, 1995, p. 256.

¹⁸ Arhivele Naționale Istorice Centrale, fond Comitetul pentru Presă și Tipărituri, dosar nr. 1/1950, f. 49.

În ziarul „Universul“ din 12 octombrie 1949 în corespondențele din Iași, se scria: „Doamna profesor Pop a vorbit despre însemnătatea muncii de alfabetizare a maselor largi populare.¹⁹

„Primatul unor popoare asupra altora fie că este vorba de cuceriri teritoriale ori economice, *fiie civilizatoare*, a fost mereu pretextul războaielor între oameni.“²⁰

„...O nouă încăierare care ar aduce dezastre mult mai mari și suferințe mai grele decât *cele pe care le îndurăm încă*.“ (cuvintele subliniate au fost înlocuite cu „cele pe care le-am îndurat“).²¹

„Deoarece la 28 octombrie poporul cehoslovac aduce slavă Marelui Stalin, *Marelui Partid Sovietic și Partidului Comunist Cehoslovac care a învățat să lupte și luptă după exemplul eroicului popor sovietic*.“ (Pasajul subliniat a fost înlocuit după cum urmează: Marelui Partid Comunist al U.R.S.S. de la care Partidul Comunist Cehoslovac a învățat să lupte în timpuri grele împotriva cotropitorilor hitleriști și luptă astăzi pentru construirea socialismului în Republica Cehoslovacă)²²

În *Universul* din 28 octombrie în articolul „Tineretul sovietic construiește“ a fost cenzurat următorul pasaj:

„Ultimul război imperialist a prilejuit o verificare, prin fapte ale forței morale, a popoarelor care au luat parte la război. Tineretul din țările beligerante a avut și el de înfruntat un examen sever de tărie morală, în care permanențele ideologiei tinerești, sentimentul de solidaritate colectivă, patriotismul și spiritul de abnegație și sacrificiu în lupta contra exploatării, opresiunii și nedreptății au avut de spus un cuvânt greu. Tineretul Sovietic, a avut pe umerii lui o povară îndoită: de a-și apăra țara împotriva unui dușman agresor și de a se apăra totodată pe sine însuși contra unei acțiuni de exterminare totală, pornită de fiara turbată hitleristă.²³

În *Universul* din 6 decembrie în articolul „Conducătorul luptei pentru pace“ a fost cenzurat următorul pasaj: „Generalisimul Stalin este desăvârșirea adevăratului tip de bărbat de Stat pe care numai orânduirea socialistă și mișcarea socialistă îl poate crea.²⁴

Tot în *Universul* din 5 ianuarie 1950 în articolul „Încă din luna noiembrie muncitorii de la uzinele 21 Decembrie lucrează în contul anului 1950.“

„În aceste uzine organizația de Partid și Direcția fabricii nu au nevoie să ducă muncă de lămurire căci muncitorii sunt lămuriiți. În ziarul *Universul* din 26 ianuarie la corespondențele din Pitești: „S-a comemorat 100 de ani de la nașterea poetului Mihai Eminescu și 26 de ani de la moartea lui Lenin. Cu acest prilej s-au citit din lucrările marilor dispăruți.“ (Cu nota: se elimină rândurile subliniate)²⁵

¹⁹ Idem.

²⁰ *Ibidem*, f. 50.

²¹ *Ibidem*, f. 51.

²² Idem.

²³ *Ibidem*, f. 52.

²⁴ Idem.

²⁵ *Ibidem*, f. 55.

Note de cenzură — *Prietenia româno-sovietică*²⁶

Pag. 32 — „Această declarație exprimă ideea individualității luptei pentru pace, a luptei împotriva fascismului — dușmanul de moarte al păcii — exprimă ideea că soarta muncitorilor și țăranilor din celelalte țări exprimă solidaritatea, unitatea de soartă și de luptă a oamenilor muncii din U.R.S.S. cu oamenii muncii din întreaga lume.“ (Din acest pasaj reiese că muncitorimea și țăranimea sovietică este legată de soarta muncitorilor din celelalte țări când de fapt este invers.)²⁷

Pag. 41 — „Numai faptului că Armata Roșie a fost aceea care a gonit de pe teritoriul țării noastre trupele hitleriste, a dat putința realizării cuceririlor ultimilor cinci ani. Este suficient să privim la luptele din Grecia, Italia și Franța unde nu se află Armata Roșie, ci armatele puterilor imperialiste, pentru a înțelege rolul hotărâtor pe care l-au avut în eliberarea țării noastre trupele Sovietice.“ (Din cauză că autorul se exprimă neclar reiese că Armata Roșie se mai află la noi în țară, mai mult nu se mai întrebuițează termenul „Armata Roșie“ ci „Armatele Sovietice“.)²⁸

Pag. 70 — „Noi știm ce rol a jucat sprijinul sovietelor în izbânda Turciei eliberate asupra dușmanilor ei.“ (În acest pasaj se vorbește despre „Turcia eliberată“, în condițiile din prezent nu este momentul potrivit să se vorbească despre eliberarea Turciei.)

Pag. 92 — „În condițiile actuale pot exista numai două ideologii: ideologia burgheză și ideologia socialistă. Naționalismul este o ideologie burgheză.“ (Acest pasaj cuprinde inexactități fiindcă naționalismul nu este o ideologie burgheză, ci este o caracteristică a ideologiei burgheze.)²⁹

Pag. 97 — „Problema pentru orice Stat de democrație populară este: Ori înainte spre socialism, ori înapoi spre capitalism.“ (Pentru democrațiile populare nu există alternativa de mai sus, nu există decât „Înainte spre socialism“)³⁰

Pag. 141 — „În condițiile ilegalității, partidele comuniste din Cehoslovacia, Polonia, Bulgaria, Albania și România aveau în total aproximativ 100.000 de membri, actualmente numărul acestor partide trece de 6 milioane.“ (Deși cifrele date mai sus sunt date de Biroul Informativ, nu este cazul să apară într-o lucrare de popularizare a prieteniei româno-sovietice.)³¹

Același tratament este suportat și de stațiile de radioamplificare și radioficare. O circulară din 1951 a Direcției Generale³² prevedea o conspirativitate maximă a controlului materialelor ce urmau să primească bun de difuzare. Serviciul este strict, căci pentru difuzarea unui material trebuia să primești o serie întreagă de aprobări, condiționate de linia partidului.

Un alt compartiment al cenzurii a fost și Serviciul Autorizării Cărților. Acesta dădea bun de tipar neperiodicelor, autoriza importul și exportul de carte, controla analele româno-sovietice, buletinele de agitație etc.

²⁶ Arhivele Naționale Istorice Centrale, fond Comitetul pentru Presă și Tipărituri, dosar nr. 11/1951, p. 74.

²⁷ Idem.

²⁸ Idem.

²⁹ Arhivele Naționale Istorice Centrale, fond Comitetul pentru Presă și Tipărituri, dosar nr. 11/1951, p. 75.

³⁰ Idem.

³¹ Idem.

³² Marian Petcu, *Puterea și cultura — o istorie a cenzurii*, Iași, Ed. Polirom, 1999, p. 172.

În 1951 se iau noi măsuri de consolidare a documentelor decizionale privind controlul asupra activităților editoriale. Din sfera cenzurii nu sunt excluse nici măcar lucrările tehnice. Fie că nu erau îndeajuns de combative, fie că nu aminteau numele vreunui savant sovietic, orice text putea fi transformat, rescris. Nu în ultimul rând, cenzura s-a aplecat și asupra unor materiale atent direcționate și de propagandă: manualele școlare. Principalul reproș care se desprinde din desele critici ale cenzorilor ar fi că acestea nu reflectau și nu acordau o prioritate mai mare științei sovietice.

Bibliotecile deveneau următoarea mare provocare. Sunt definite *măsurile ce trebuie luate pentru îmbunătățirea activității bibliotecilor din Republica Populară România*.³³ Obiectivele care trebuiau atinse erau în principal familiarizarea treptată, apoi însușirea clasicilor marxism-leninismului, a autorilor sovietici și autorilor contemporani agreați. Camera Cărții din Republica Populară România alături de Comitetul pentru Așezăminte Culturale erau însărcinate să demareze o nouă epurare a fondurilor existente și să exercite un control permanent al cărților aprobate.

În acest context, de dispreț față de lumea capitalistă, se înscriu și deciziile de purificare ce vizau schimbarea sau atribuirea de alte denumiri de localități, stații de tren, instituții, organizații, întreprinderi³⁴ etc., care purtau denumiri ai unor dușmani ai poporului.

Reprezentativ pe plan juridic a fost anul 1952 prin faptul că a fost adoptată o nouă Constituție. Principalele prevederi ale acesteia se refereau la mai multe drepturi și libertăți ale clasei muncitoare. Libertatea de conștiință, a opiniei, libertatea cuvântului și a presei sunt recunoscute, fiind corelate cu *interesele celor care muncesc și în vederea întăririi regimului de democrație populară*³⁵. Astfel, aceste libertăți erau conferite doar celor care slujeau interesele politice, sociale, economice și culturale ale ideologiei oficiale.

Consiliul de Miniștri al Republicii Populare Române va spori înputernicirile Direcției Generale, atribuindu-i noi sarcini. Controlul asupra emisiunilor posturilor de radio, materialele expuse în muzee, expoziții ale filmelor și producțiilor studiourilor din țară trebuiau supuse unui control strict și mult mai bine instituționalizat.³⁶ Chiar și textele așa-zise curate erau recenzurate și recontrolate, iar acest lucru se producea, mai ales, cu tipăriturile sosite din străinătate, care se împărțeau în patru mari categorii: interzise (cele care aveau un caracter anticomunist), secrete (în special publicațiile cu caracter tehnico-științific), documentare (care nu se încadrează în categoriile sus-menționate), de liberă-circulație (orice publicație sovietică și a țărilor de democrație populară).

Importul publicațiilor era strict restricționat. Materialele și documentele ce purtau pecetea prohibiției aveau un regim cu totul special de import, manipulare și studiere. Controlul asupra lucrului cu astfel de materiale era strict menținut în

³³ Hotărârea nr. 1542 din 29 decembrie 1951.

³⁴ Decretul 226 din 1951.

³⁵ Constituția Republicii Populare România din 1952, cap. VII, art. 84-85.

³⁶ Hotărârea Consiliului de Miniștri nr. 340 din 15 martie 1952 Arhivele Naționale Istorice Centrale, fond Comitetul pentru Presă și Tipărituri, dosar nr. 14/1952, f. 32.

afara Ministerului Afacerilor Interne. Totuși, în afara ministerelor, se aprobă accesul la aceste materiale și altor instituții, precum; *Scânteia*, AGERPRES, Comitetul de Radio, Institutul Român pentru Relații Culturale cu Străinătatea, Academia Republicii Populare Româna, Comisia de Stat a Planificării, Direcțiunea Centrală de Statistică.³⁷

Concomitent cu instituționalizarea metodelor cenzurii, în plan social apar numeroase voci care recomandă culturii să se îndrepte spre realismul social. Este și cazul plenei Uniunii Artiștilor Plastici din mai 1952, care își propunea să abordeze noi baze ideologice în artele plastice privind reflectarea cât mai bine a democrației populare românești. Curente decedente sunt condamnate la pieire. Adevărul vieții nu mai trebuie să fie deformat, ci împănăt cu noile estetice marxist-leniniste. Abaterea de la aceste directive, intrarea pe o structură formalistă a operei de artă, echivala cu interdicția de a mai activa în viața plastică contemporană acelor perioade.

În plan social se încearcă îmbunătățirea calității agitației vizuale. Comisia de control și monitorizare a activităților agitației vizuale acționa, în principal, în timpul manifestațiilor publice, a întrunirilor din întreprinderi, a congreselor.³⁸ Controlul se răsfrângea în principal asupra portretelor, afișelor, pancartelor, lozincilor, picturilor, desenelor etc. Se luau măsuri drastice în vederea schimbării acestora, care în timp se uzau sau se învecheau, trebuind să fie înlocuite cu altele noi, bine situate, în zone cheie. Comisiile trebuiau să acorde o atenție sporită asupra pavoazărilor, șoselelor, gărilor, intrărilor în oraș. Se recomanda evitarea excesului, dar inventarierea și păstrarea acestor materiale erau bine organizate.

Se încearcă și elaborarea unei legi a secretului de stat. După o îndelungă analiză a cadrului legislativ, se înaintează în decursul anului 1952 un proiect de lege în care sunt prevăzute instrucțiuni dintre cele mai stricte cu privire la datele secrete și se extinde sfera de responsabilitate asupra a tot ce ar fi putut avea legătură cu sistemul forțelor armate. Instrucțiunile cenzorilor militari erau bine definite, iar producțiile tipograficilor militare, cât și a editurilor de acest fel devin secrete. Executarea și difuzarea tipăriturilor militare intrau sub aceeași protecție.³⁹

Dacă la început erau vizate doar datele tehnice, mania secretizării se va extinde și asupra vieții sociale, iar în unele cazuri, chiar și asupra vieții de partid. Articolele nu trebuiau să dezvăluie cifre, probleme diferite, materii prime, ci ele erau doar o portavoce a publicității întrecerii socialiste. Erau prezentate realizările muncitorilor, întreprinderile fruntașe etc. fără însă a se divulga secretele de plan. Exponentul principal al modului de aplicare a acestor îngrădiri a fost oficiosul comunist al partidului comunist, cotidianul *Scânteia*.

Călăuza în această politică instituționalizată a tot ceea ce era de interes ori doar prezenta interes era modelul sovietic ghidat după experiența presei sovie-

³⁷ Hotărârea Consiliului de Miniștri nr. 345 din 1952 Arhivele Naționale Istorice Centrale, fond Comitetul pentru Presă și Tipărituri, dosar nr. 14/1952, f. 34.

³⁸ Hotărârea Consiliului de Miniștri 839 din 27 mai 1952 Arhivele Naționale Istorice Centrale, fond Comitetul pentru Presă și Tipărituri, dosar nr. 14/1952, f. 38.

³⁹ Eliodor Tanislav, *Enigmele cenzurii corespondenței*, București, Editura Artemis, 1996, p. 152.

tice. S-a ajuns până acolo încât întreprinderile au primit indicative numerice, iar cu cât indicativul conținea mai multe zerouri cu atât secretul era mai aprig apărat.⁴⁰ Mai mult, localitățile care aveau astfel de întreprinderi, nu doar că nici nu mai erau amintite în vreun articol, dar au existat cazuri când au fost pur și simplu șterse de pe hartă.⁴¹ Spațiul social este astfel etanșezat, fiind perfect susținut și prin acest cadru juridic deosebit de restrictiv, posibilitatea unor scurgeri ori chiar a unor aluzii devenind aproape imposibilă.

Ceea ce era declarat secret, după anumite catalogări prealabile, era trecut imediat în fondul special. Acesta era păstrat în camere separate, adevărate redute cu măsuri de securitate bine puse la punct și cu un acces limitat. Paradoxal, chiar și aceste hotărâri care instituționalizau cenzura de stat prin aplicarea unei pseudolegi a secretului erau în sine secrete. Cercul era închis, masele neavând altă soluție decât o conformare impusă.

Concluzii

Direcția Generală a Presei și Tipăriturilor din România comunistă de la înființarea ei în 1949 și până la desființarea ei în 1977 a reprezentat hegemonul în materie de diseminare a informațiilor fiind o unealtă indispensabilă în mâna comuniștilor alături de propagandă.

În concluzie putem identifica principalele funcții ale DGPT în perioada analizată și anume: contribuirea la stabilitatea și legitimarea regimului comunist, netezirea drumului spre socialism, modificarea valorilor, tradițiilor și culturii și înlocuirea lor cu altele noi, reeducarea minților umane, „corectarea” ideologică a creației artistice, ajutarea din umbră la edificarea unei noi societăți.

Notăm apoi funcția cea mai importantă a cenzurii, adică aceea de a crea o nouă elită, înscrisă în șablonul ideologic deja stabilit de conducător⁴². În acest proces de creare a noii elite intervine din plin și propaganda, prin urmare cenzura are și funcția de „netezire a mesajului propagandistic”⁴³. Piotr Wierzbicki citat de către Bogdan Ficeac rezumă perfect relația dintre cenzură și propagandă: „Cenzura are grijă de ce nu trebuie să știe poporul, iar propaganda, de ce trebuie să știe poporul”.⁴⁴

Principala instituție răspunzătoare pentru cenzură a fost Direcția Presei și Tipăriturilor din fostul Minister al Artelor și Informațiilor care mai apoi, prin decretul nr. 214 publicat în Buletinul Oficial al Republicii Populare Române în nr. 32 din luna mai 1949 se va transforma în Direcția Generală a Presei și Tipăriturilor care va funcționa pe lângă Consiliul de Miniștri al Republicii Populare Române. Cenzura a devenit mai eficientă și mai brutală cu trecerea timpului prin îmbunătățirea cadrelor însărcinate cu acest lucru, lectorii fiind trimiși la diverse specializări precum politica externă, cultura, problemele agricole sau industriale.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 168.

⁴¹ *Ibidem*, p. 174.

⁴² Bogdan Ficeac, *Cenzura comunistă și formarea omului nou*, București, Ed. Nemira, 1999, p. 13.

⁴³ Marian Petcu, *Puterea și cultura — o istorie a cenzurii*, p. 17.

⁴⁴ Piotr Wierzbicki apud Bogdan Ficeac, *op. cit.*, p. 14.

Astfel se făceau bilunar comunicări ample în cadrul serviciului, pe specialități, cu problemele noi în domeniul respectiv.

Mecanismele cenzurii comuniste în țara noastră s-au sprijinit pe o bază legală care le-a permis o funcționare eficientă lăsând loc prin descrierea generală a „lucrărilor periculoase“ multor interpretări care au dat naștere la abuzuri ale cenzorilor. Cele mai importante acte juridice adoptate în acest sens în perioada studiată sunt decretul nr. 214/1949 al Marii Adunări Naționale, publicat în *Monitorul Oficial* nr. 32 din 23.05.1949, decretul nr. 218/1949 al Marii Adunări Naționale, publicat în *Monitorul Oficial* nr. 32 din 23.05.1949, decretul nr. 291/1949 al Marii Adunări Naționale, publicat în *Monitorul Oficial* din 2.07.1949, Hotărârea Consiliului de Miniștrii nr. 612/1949, Hotărârea Consiliului de Miniștrii nr. 461/1951, Hotărârea Consiliului de Miniștrii nr. 343/1952, Hotărârea Consiliului de Miniștrii nr. 340/1952, Hotărârea Consiliului de Miniștrii nr. 267/1954.

Influența de lungă durată a cenzurii și a autocenzurii precum și blocarea accesului la tradiție al societății românești s-a materializat nu numai printr-o eliminare a unor idei sau pasaje indezirabile din textele care ajungeau să fie publicate ci, mult mai dăunător și cu efecte prelungite în timp, într-o remodelare barbară a conștiințelor. Bogdan Ficeac prezintă, pe bună dreptate, cenzura comunistă ca pe „un întreg sistem bazat pe recrearea realității și pe pervertirea conștiințelor“⁴⁵. Cenzura efectuată de comuniști nu este numai un fenomen al vieții sociale ca oricare altul, analizabil și clasificabil, ci și o tragedie națională.

BIBLIOGRAFIE

I. Surse primare: *texte legislative, arhive*

a) *Texte legislative:*

1. Decret nr. 214/1949 al Marii Adunări Naționale, publicat în *Monitorul Oficial* nr. 32 din 23.05.1949.
  2. Decret nr. 218/1949 al Marii Adunări Naționale, publicat în *Monitorul Oficial* nr. 32 din 23.05.1949.
  3. Decret nr. 291/1949 al Marii Adunări Naționale, publicat în *Monitorul Oficial* din 2.07.1949.
  4. Hotărârea Consiliului de Miniștrii nr. 612/1949.
  5. Hotărârea Consiliului de Miniștrii nr. 461/1951.
  6. Hotărârea Consiliului de Miniștrii nr. 340/1952.
  7. Hotărârea Consiliului de Miniștrii nr. 267/1954.
- Arhivele Naționale Istorice Centrale, fond Ministerul Artelor și Informațiilor, dosarele nr. 199/1948, nr. 1/1949, nr. 6/1949, nr. 8/1949, nr. 1/1950, nr. 14/1950, nr. 10/1951, nr. 11/1951, nr. 57/1951, nr. 58/1951, nr. 5/1952, nr. 14/1952, nr. 17/1952.

b) *Reviste de specialitate:*

- Corobca Liliana, „Culisele cenzurii comuniste“ în *Asymetria*, versiune online pe <http://www.asymetria.org/modules.php?name=News&file=print&sid=563>
- Nistor Viorel, Aspecte ale cenzurii comuniste în proza românească postbelică în *Studia Ephemerides*, nr. 1/2009.

⁴⁵ Bogdan Ficeac, *Cenzura comunistă și formarea omului nou*, p. 18.

II. Surse secundare: *lucrări de specialitate*

Corobca Liliana, *Epurarea cărților în România. Documente (1944-1964)*, București, Editura Comunicare Media, 2011.

Ficeac Bogdan, *Cenzura comunistă și formarea omului nou*, București, Ed. Nemira, 1999.

Ficeac Bogdan, *Tehnici de manipulare — Remodelarea gândirii într-un sistem totalitar*, București, Editura Nemira, 1998.

Mocanu Marin Radu, *Cenzura comunistă*, București, Ed. Albatros, 2001.

Petcu Marian, *Cenzura în spațiul cultural românesc*, București, Editura Comunicare.ro, 2005.

Petcu Marian, *Puterea și cultura — o istorie a cenzurii*, Iași, Ed. Polirom, 1999.

Rădulescu-Zoner Ștefan, Bușe Daniela, Marinescu Beatrice, *Instaurarea totalitarismului în România*, București, Editura Cavalioti, 1995.

Soulet Jean-Francois, *Istoria comparată a statelor comuniste, din 1945 până în zilele noastre*, Iași, Editura Polirom, 1998.

Tanislav Eliodor, *Enigmele cenzurii corespondenței*, București, Editura Artemis, 1996.